

การยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกร ในจังหวัดขอนแก่น

Farmers' adoption of Organic Livestock Production System in Khon Kaen Province

ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล^{1*}

Panuphan Prapatigul^{1*}

บทคัดย่อ: การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 80 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับมาก ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลกับการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือระดับของความรู้ ทักษะ การปฏิบัติตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ และรายได้จากการจำหน่ายสินค้าปศุสัตว์ (มีผลในเชิงบวก) การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ และลักษณะในการประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ (มีผลในเชิงลบ) สำหรับแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์จะต้องดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไป อาศัยเวลา มีความต่อเนื่อง มีการพัฒนาสื่อในการส่งเสริมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพิ่มการประชาสัมพันธ์สินค้าปศุสัตว์ให้เป็นที่รู้จัก นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องพิจารณาความพร้อมของเกษตรกรในด้านต่างๆ ก่อนที่จะทำการส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ให้แก่เกษตรกร

คำสำคัญ: การยอมรับ, ปศุสัตว์อินทรีย์, ขอนแก่น

ABSTRACT: The main objective of this study was to investigate factors affecting farmers' adoption of organic livestock production system in Khon Kaen province. The sample of this research study consists of 80 farmers who are members of organic livestock farmer groups through purposive sampling. The data were collected by interview schedule and analyzed by using percentage, average and standard deviation. The results obtained of hypothesis testing from stepwise multiple regression analysis have revealed that correlated variables of factors affecting farmers' adoption of organic livestock production system in Khon Kaen province at significant 0.05 are level of knowledge, level of attitude, level of practice and revenue from sales of organic livestock products, given positive results. Acquired information about organic livestock production and occupational characteristics of farmers, given negative results. The guidelines of organic livestock production system extension for development are gradual, use period the time and do it continuously. The media development of a more efficient and publicize organic livestock product. Besides, official who are related must be considered about readiness of farmers in several fields before extension of the organic livestock production system to farmer.

Keywords: adoption, Organic Livestock, Khon Kaen

¹ ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002

Department of Agricultural Extension, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002

* Corresponding author: panuphan@kku.ac.th

บทนำ

ปัจจุบันระบบการเกษตรของโลกอยู่ในช่วงรอยต่อที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบเกษตรเชิงเดี่ยวหรือเกษตรเคมีมาสู่การเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมสาเหตุหนึ่งที่สำคัญ ก็คือ การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เริ่มห่วงใยต่อสุขภาพของตนเองมากขึ้น ให้ความสำคัญกับการเลือกซื้ออาหารที่มีมาตรฐาน และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เช่น อาหารปลอดภัย (เครื่องหมาย Q) ระบบการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Organic System) และการส่งเสริมสวัสดิภาพสัตว์ (Animal Welfare) เป็นต้น (สำนักส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์, 2556) ดังนั้นจึงทำให้ผู้ผลิตสินค้าเกษตรต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เน้นการผลิตสินค้าเกษตรให้ตอบสนองกับความต้องการของผู้บริโภคกลุ่มที่มีความห่วงใยต่อสุขภาพของตนเองทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มีแนวโน้มที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ศูนย์ปศุสัตว์อินทรีย์ กรมปศุสัตว์, 2556)

การผลิตปศุสัตว์อินทรีย์เป็นการเลี้ยงสัตว์ที่มีกระบวนการที่สอดคล้องกับการใช้ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตของคนในชนบท เป็นการนำวิถีการผลิตแบบเก่าดั้งเดิมมาจัดการใหม่ให้มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนเป็นการก่อให้เกิดการพัฒนาปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตของเกษตรกรให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนสร้างการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งทั้งระดับนโยบาย การจัดการรวมพลังในทุกภาคส่วน สร้างแรงกระตุ้นให้เกิดผลผลิตเกษตรใหม่ที่ปลอดภัย โดยมีเป้าหมายหลัก คือ เพื่อให้คนไทยมีสุขภาพแข็งแรงจากการได้รับบริโภคสิ่งที่ดีและภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ เกิดเศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น ลดการใช้พลังงานในทุกขั้นตอนของการผลิต ยกย่องคุณภาพชีวิตเกษตรกรให้ดีขึ้น โดยมีการส่งออกเป็นเป้าหมายรองเมื่อมีการผลิตที่เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศ

ตลอดจนมีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการปฏิบัติ ซึ่งมีกรมปศุสัตว์เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนและดำเนินการพัฒนาปศุสัตว์อินทรีย์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 เป็นต้นมา แต่ผลการดำเนินงานตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการปรับเปลี่ยนวิธีคิด และการนำไปสู่การปฏิบัติตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ไปอย่างช้าๆ (กรมปศุสัตว์, 2555)

จังหวัดขอนแก่น มีกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ทั้งหมด 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองคำมิดเหนือ กลุ่มผู้เลี้ยงไก่อินทรีย์คำปลาหลาย กลุ่มเกษตรกรโนนสมบูรณ์ กลุ่มเกษตรกรโสกนกเต็น และกลุ่มปศุสัตว์อินทรีย์บ้านโนนเขว ซึ่งมีจำนวนสมาชิกกลุ่มรวมกันประมาณ 120 คน (สำนักงานปศุสัตว์เขต 4, 2555) ที่มุ่งเน้นการเลี้ยงสัตว์ตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของกรมปศุสัตว์ แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กลับพบว่า การดำเนินโครงการปศุสัตว์อินทรีย์มีปัญหาและอุปสรรคต่างๆ มากมาย เช่น เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงมีการเลี้ยงสัตว์แบบพื้นบ้านเหมือนในอดีตที่ผ่านมา ขาดการนำเอาหลักการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการไปปฏิบัติตาม จนเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้ไม่สามารถผ่านมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ได้ (แหลมทอง, 2556) ผลกระทบที่ต่อเนื่อง ก็คือ เกิดความไม่ต่อเนื่องในการพัฒนาตั้งแต่การเสริมสร้างกระบวนการกลุ่มให้เข้มแข็ง การเชื่อมโยงเครือข่ายตั้งแต่ต้นน้ำ (ผู้ผลิต) กลางน้ำ (ผู้แปรรูปสินค้า) และปลายน้ำ (ผู้บริโภค) และการเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มสินค้าเกษตรอินทรีย์ประเภทอื่นๆ ตลอดจนปัญหาด้านการตลาดของปศุสัตว์อินทรีย์ทั้งในระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับภูมิภาค ตามลำดับ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาถึงการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น โดยคาดหวังว่าผลการวิจัยที่ได้ในครั้งนี้จะถูกนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา

กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และจะเป็นแนวทางในการวางแผนการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมปศุสัตว์อินทรีย์ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เกิดความต่อเนื่องในการพัฒนาอย่างครบวงจรในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ

- 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานบางประการที่สำคัญของเกษตรกร ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และรูปแบบการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น
- 2) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ และความต้องการในการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น
- 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น
- 4) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ที่มีความเหมาะสมกับเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ สำหรับด้านความเชื่อมั่นของเครื่องมือผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับเกษตรกรผู้ผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ที่ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 20 คน และหาความสอดคล้องภายในโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นแบบ Cronbach's Alpha Coefficient ซึ่งได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบ

สัมภาษณ์ เท่ากับ 0.954 จากนั้นจึงได้นำไปใช้เก็บข้อมูลจริงกับจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่นที่ได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานปศุสัตว์เขต 4 จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรโนนสมบูรณ์ กลุ่มเกษตรกรโสภณกเต็น และกลุ่มเกษตรกรบ้านโนนเขวา ซึ่งมีจำนวนสมาชิกรวมกันทั้งหมด 80 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรดังกล่าวอยู่ในเป้าหมายของกรมปศุสัตว์ที่จะยกระดับให้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านปศุสัตว์อินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาวิเคราะห์โดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการศึกษาค่าปัจจัยที่มีอิทธิพลกับการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น โดยทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลกับการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดค่าคะแนนในประเด็นต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านความรู้ (มีความรู้ = 1, ไม่มีความรู้ = 0) 2) ด้านทัศนคติ (เห็นด้วย = 1, ไม่เห็นด้วย = 0) และ 3) ด้านการปฏิบัติตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกร (ปฏิบัติ = 1, ไม่ปฏิบัติ = 0) และนำค่าที่ได้มาทำการแบ่งระดับของแต่ละด้านออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต่ำ ระดับปานกลาง และระดับมาก นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth - Interview) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ในพื้นที่ ได้แก่ ตัวแทนเกษตรกร ผู้นำกลุ่มเกษตรกร และตัวแทนเจ้าหน้าที่จากปศุสัตว์ เขต 4 (จ.ขอนแก่น) รวมจำนวน 10 ราย ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ได้ในขั้นตอนแรก และเป็นการค้นหาแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ที่มีความเหมาะสมกับเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่นต่อไป

ผลการศึกษา

1. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 52-64 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ปีที่ 4 มีรายได้ของครอบครัวเฉลี่ย 147,227.50 บาท/ปี และมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตปศุสัตว์อินทรีย์เฉลี่ยครอบครัวละ 22,416.25 บาท/ปี มีภาระหนี้สินคงค้างของครอบครัวเฉลี่ย 118,643.75 บาท โดยมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยครอบครัวละ 5 คน และมีจำนวนแรงงานที่ทำการเกษตรเต็มเวลาเฉลี่ยครอบครัวละ 3 คน เกษตรกรมีประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 6.74 ปี และได้เข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์เฉลี่ย 2.73 ปี ทั้งนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก และมีการเลี้ยงสัตว์แบบอินทรีย์เป็นอาชีพเสริม เกษตรกรเกือบทั้งหมดมีที่ดินถือครองเป็นของตนเอง โดยมีพื้นที่เฉลี่ย 20.73 ไร่/คน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการผลิตพืชแบบเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ควบคู่กับการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้เงินทุนของตนเองสำหรับใช้ในการเลี้ยงสัตว์แบบอินทรีย์ และเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคมต่างๆ และไม่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ นอกเหนือจากกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์

เกษตรกรได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์จากสื่อต่างๆ เฉลี่ย 3.66 ครั้ง/เดือน โดยได้รับข่าวสารจากเพื่อนเกษตรกรภายในกลุ่มมากที่สุด มีการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ด้านการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์เฉลี่ย 2.11 ครั้งต่อเดือน โดยติดต่อกับปศุสัตว์อำเภอมากที่สุด และในปี พ.ศ.2556 ที่ผ่านมา พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรมด้านปศุสัตว์อินทรีย์ เฉลี่ย 3.36 ครั้ง จากกรมปศุสัตว์ สำหรับรูป

แบบการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร พบว่า ชนิดสัตว์ที่เกษตรกรนิยมเลี้ยงในระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์คือไก่พื้นเมือง รองลงมา ได้แก่ เป็ด และไก่ไข่ ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนพันธุ์สัตว์จากกรมปศุสัตว์ มีลักษณะการเลี้ยงสัตว์แบบเลี้ยงหลังบ้าน โดยมีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ผสมผสานกัน เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมใช้เศษเหลือจากการทำการเกษตรเป็นแหล่งอาหารสำหรับเลี้ยงสัตว์ ทำให้เกษตรกรมีต้นทุนการเลี้ยงสัตว์แบบระบบอินทรีย์น้อยกว่าเดิม เมื่อเปรียบเทียบกับ การเลี้ยงสัตว์แบบไม่ใช้ระบบอินทรีย์ เกษตรกรส่วนใหญ่เก็บผลผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ไว้บริโภคในครัวเรือน หากเหลือจึงนำมาจำหน่าย โดยมีรูปแบบการจำหน่ายแบบต่างคนต่างขาย และไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อจำหน่ายผลผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ดังกล่าว

2. ด้านความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติตามระบบการผลิตจัดการปศุสัตว์อินทรีย์

ความรู้ ภาพรวมความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของกรมปศุสัตว์ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง มีความรู้ในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 33.78) และเมื่อทำการจัดกลุ่มช่วงคะแนน จะเห็นได้ว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ในระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับมาก (มากกว่า 28.66 คะแนน ขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 73.75 รองลงมา คือ มีความรู้ในระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับปานกลาง (ระหว่าง 14.34-28.66 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 23.75 และมีความรู้ในระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับต่ำ (น้อยกว่า 14.34 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 2.50 ตามลำดับ (Table 1)

Table 1 Level of knowledge in organic livestock management principles

Level of knowledge in organic livestock management principles		Number	Percentage
knowledge in low level (Less than 14.34)		2	2.50
knowledge in medium level (Between 14.34-28.66)		19	23.75
knowledge in high level (More than 28.66)		59	73.75
Score lowest	7	Score highest	43
Mean	33.78	Standard deviation	7.76

โดยประเด็นที่เกษตรกรมีความรู้มากที่สุด คือ หลักการที่ 5 เน้นการจัดการเลี้ยงสัตว์ให้อยู่สุขสบายตามธรรมชาติ และพฤติกรรมของสัตว์ (ค่าเฉลี่ย 2.88) รองลงมา คือ หลักการที่ 10 มีมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์เป็นกรอบนำในการปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 2.85) และมีความรู้น้อยที่สุด คือ หลักการที่ 6 มีการจัดการป้องกันโรค (ค่าเฉลี่ย 2.26) ตามลำดับ (Figure 1)

ทัศนคติ ภาพรวมทัศนคติเกี่ยวกับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของกรมปศุสัตว์ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ยรวม

เท่ากับ 37.44) และเมื่อทำการจัดกลุ่มช่วงคะแนนพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับมาก (มากกว่า 28.66 คะแนนขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 90.00 รองลงมา คือ เห็นด้วยกับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับปานกลาง (ระหว่าง 14.34-28.66 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 8.75 และเห็นด้วยกับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับต่ำ (น้อยกว่า 14.34 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 1.25 ตามลำดับ (Table 2)

Table 2 Level of attitude in organic livestock management principles

Level of Attitude in organic livestock management principles		Number	Percentage
attitude in low level (Less than 14.34)		1	1.25
attitude in medium level (Between 14.34-28.66)		7	8.75
attitude in high level (More than 28.66)		72	90.00
Score lowest	13	Score highest	43
Mean	37.44	Standard deviation	7.39

โดยประเด็นที่เกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุด คือ หลักการที่ 5 เน้นการจัดการเลี้ยงสัตว์ให้อยู่สุขสบายตามธรรมชาติและพฤติกรรมของสัตว์ (ค่าเฉลี่ย 2.91) รองลงมา คือ หลักการที่ 10 มีมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์เป็นกรอบนำในการปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 2.86) และเห็นด้วยน้อยที่สุด คือ หลักการที่ 11 มีการบันทึกรายละเอียดการปฏิบัติงานในฟาร์มที่ละเอียด (ค่าเฉลี่ย 2.54) ตามลำดับ (Figure 1)

การปฏิบัติ ภาพรวมการปฏิบัติตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของกรมปศุสัตว์ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติตามอยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 31.44) และเมื่อทำการจัดกลุ่มช่วงคะแนน พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับมาก (มากกว่า 28.66 คะแนนขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 66.25 รองลงมา คือ มีการปฏิบัติตามระบบการผลิต

ปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับปานกลาง (ระหว่าง 14.34-28.66 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 32.50 และมีการปฏิบัติตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับต่ำ (น้อยกว่า 14.34 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 1.25 ตามลำดับ (Table 3)

Table 3 Level of practice in organic livestock management principles

Level of practice in organic livestock management principles				Number	Percentage
practice in low level (Less than 14.34)				1	1.25
practice in medium level (Between 14.34-28.66)				26	32.50
practice in high level (More than 28.66)				53	66.25
Score lowest	13	Score highest	43		
Mean	31.44	Standard deviation	7.69		

โดยประเด็นที่เกษตรกรมีการปฏิบัติตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์มากที่สุด คือ หลักการที่ 5 เน้นการจัดการเลี้ยงสัตว์ให้อยู่สุขสบายตามธรรมชาติและพฤติกรรมของสัตว์ (ค่าเฉลี่ย 2.89) รองลงมา คือ หลัก

การที่ 10 มีมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์เป็นกรอบนำในการปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 2.78) และหลักการที่ 11 มีการบันทึกรายละเอียดการปฏิบัติงานในฟาร์มที่ละเอียด (ค่าเฉลี่ย 1.79) ตามลำดับ (Figure 1)

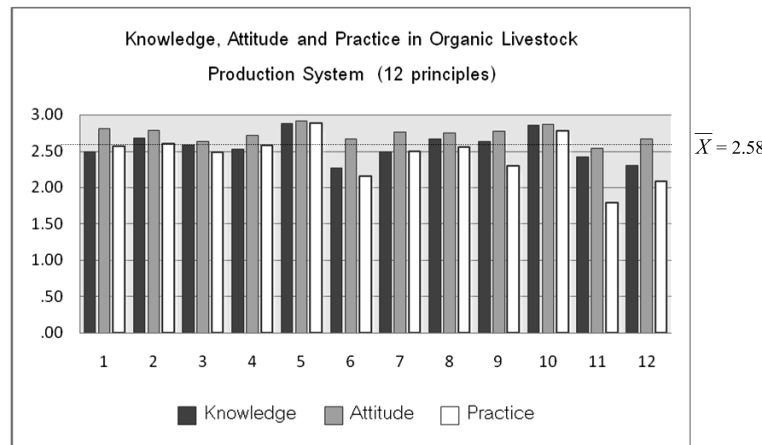

Figure 1 Knowledge, Attitude and Practice in Organic Livestock Production System (12 principles)

Footnote: Organic Livestock Management Principles (Department of Livestock Development, 2556)

- ^{1/} Livestock production systems must to consider the balance of the soil, plants and animals.
- ^{2/} Avoid using any synthetic chemicals and feed from genetically engineered.
- ^{3/} Balance farm management between plants and animals.
- ^{4/} Appropriate animals, seeds and feeds selection
- ^{5/} Animal management is in nature and animal behavior.
- ^{6/} Disease management.
- ^{7/} Herbs fermentation from natural substances is for disease prevention and health promotion.
- ^{8/} Emphasis on self-reliance, use within production as many as possible.
- ^{9/} Focus on promoting the local economy of the manufacturer and stimulate consumer awareness.
- ^{10/} Organic livestock standards is a guide to practice.
- ^{11/} A detailed records of practice in farm.
- ^{12/} Prevent contamination of meat, milk, eggs, organic products that feed to the market in every step. Throughout, the production line until to consumers.

3. การยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษา พบว่า ภาพรวมการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของกรมปศุสัตว์ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการยอมรับอยู่ในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 102.65) และเมื่อทำการจัดกลุ่มช่วงคะแนน พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มี

การยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับมาก (มากกว่า 86 คะแนนขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 82.50 รองลงมา คือ มีการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับปานกลาง (ระหว่าง 43-86 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 16.25 และมีการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับต่ำ (น้อยกว่า 43 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 1.25 ตามลำดับ (Table 4)

Table 4 Level of adoption of organic livestock production system of farmers in Khon Kaen Province

Level of adoption of organic livestock production system		Number	Percentage
adoption in low level (Less than 43)		1	1.25
adoption in medium level (Between 43-86)		13	16.25
adoption in high level (More than 86)		66	82.50
Score lowest	39	Score highest	129
Mean	102.65	Standard deviation	18.92

4. ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกร

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบปัญหาและอุปสรรคในการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์อยู่ในระดับ ปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.69) เมื่อพิจารณาปัญหาและอุปสรรคทั้ง 3 ด้าน พบว่า เกษตรกรมีปัญหาและอุปสรรคด้านเศรษฐกิจ มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 1.88) รองลงมา คือ ด้านการตลาด (ค่าเฉลี่ย 1.72) และด้านระบบการผลิต (ค่าเฉลี่ย 1.60) ตามลำดับ โดยเกษตรกรประสบปัญหาและอุปสรรค 3 อันดับแรก คือ การขาดแคลนเงินทุนสนับสนุนจากภาครัฐ (ค่าเฉลี่ย 2.06) การขาดแคลนแหล่งจำหน่ายพันธุ์สัตว์ที่มาจากแหล่งผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ที่ผ่านการรับรอง (ค่าเฉลี่ย 2.00) และพันธุ์สัตว์อินทรีย์มีราคาแพง และหาซื้อได้ยาก (ค่าเฉลี่ย 1.95) ตามลำดับ

5. ความต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือในการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกร

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการความช่วยเหลือด้านพันธุ์สัตว์ที่มาจากฟาร์มที่มีการจัดการตามระบบปศุสัตว์อินทรีย์ มากที่สุด (คิดเป็นร้อยละ 80.00) รองลงมา คือ ได้รับการอุดหนุนเรื่องเงินทุนในการดำเนินการฟาร์ม (คิดเป็นร้อยละ 67.50) และการได้รับข่าวสาร/ความรู้ใหม่ๆ เกี่ยวกับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ (คิดเป็นร้อยละ 52.50) ตามลำดับ

6. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น

เมื่อทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับด้านปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกร ด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple

Regression) ปรากฏว่าได้ค่า $F = 58.678$; $Sig = 0.000$ หมายความว่า มี ตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์และทำนายตัวแปรตามในรูปเชิงเส้น เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การทำนายเชิงพหุแบบขั้นตอน (Multiple Coefficient of Determination, R^2) ปรากฏว่า R^2 มีค่าเท่ากับ 0.828 หมายความว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม (การยอมรับระบบปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น) ได้ร้อยละ 82.80 โดยพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการ

ยอมรับด้านปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกร มีจำนวน 6 ตัวแปร คือ ระดับความรู้ในระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ ระดับทัศนคติต่อระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ ระดับการปฏิบัติตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ และรายได้จากการจำหน่ายสินค้า ปศุสัตว์อินทรีย์ (มีผลในเชิงบวก) การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์จากสื่อต่างๆ และลักษณะการประกอบอาชีพ (มีผลในเชิงลบ) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Table 5)

Table 5 Stepwise Multiple Regression of factors influencing to Farmers' adoption of organic livestock production system in Khon Kaen province

Variables	Correlation Coefficient Value (b)	t	Sig.
(Constant)	- 0.321	-1.626	.108
1) Level of knowledge in OLMP ^{1/}	0.367	5.563	.000
2) Level of attitude in OLMP ^{1/}	0.557	8.159	.000
3) Level of practice in OLMP ^{1/}	0.311	5.556	.000
4) Acquire information about organic livestock production from medias	- 0.023	-3.376	.001
5) Occupational characteristics of farmers	- 0.262	-2.657	.010
6) Revenue from sales of organic livestock products	2.158E-6	2.378	.020
$R = 0.910$, $R^2 = 0.828$, $SE_{est} = 0.282$, $F = 58.678$, $Sig. \text{ of } F = 0.000$			

Significant at 0.05

Footnote: ^{1/} OLMP means organic livestock management principles

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รวบรวมได้จากแบบสัมภาษณ์ (Quantitative Research) ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ในพื้นที่ (Qualitative Research) ทำให้ได้แนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ที่มีความเหมาะสมกับเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น ดังนี้

1) การส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ให้กับเกษตรกรต้องดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไป ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมากรมปศุสัตว์มีการดำเนินงานด้านการส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ให้แก่เกษตรกรแต่เป็นการดำเนินงานโดยคำนึงถึงเป้าหมายในระดับผลผลิต (Output) มากกว่าเป้าหมายในระดับผลลัพธ์ (Outcome) ประกอบกับการที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมในการปรับเปลี่ยนวิธีคิด

และยึดติดกับรูปแบบการเลี้ยงสัตว์แบบในอดีตที่ผ่านมา ทำให้การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร นอกจากนี้ในการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและพัฒนางานไปสู่การปฏิบัติตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างนานกว่าการดำเนินงานในโครงการอื่นๆ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ โดยเฉพาะผู้ที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายจะต้องมีการกำหนดนโยบาย/แผนงาน/โครงการส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ให้กับเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง โดยต้องมุ่งเน้นในด้านการให้ความรู้ การปรับทัศนคติ และการปฏิบัติที่ถูกต้องตามที่ระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ได้กำหนดไว้ให้กับเกษตรกรอย่างค่อยเป็นค่อยไป

2) การพัฒนาสื่อที่ใช้ในการส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ให้กับเกษตรกร

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์จากเพื่อนเกษตรกรภายในกลุ่มเกษตรกรด้วยกันเองมากที่สุด และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ประเด็นที่สมาชิกภายในกลุ่มมักจะพูดคุยกัน มากที่สุด คือ ปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร เช่น ปัญหาด้านการตลาด (ไม่มีแหล่งจำหน่าย) ปัญหาด้านแหล่งจำหน่ายพันธุ์สัตว์อินทรีย์ และปัญหาด้านการปฏิบัติตามหลักการจัดการเลี้ยงสัตว์อินทรีย์ที่ กรมปศุสัตว์กำหนด เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วเป็นการบั่นทอนกำลังใจและส่งผลกระทบต่อการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรเป็นอย่างมาก ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการพัฒนาสื่อเพื่อใช้ในการส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ให้กับเกษตรกร โดยต้องเป็นสื่อที่เข้าใจง่าย และสามารถเข้าถึงเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง เนื้อหาในสื่อต้องชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการเลี้ยงสัตว์ในระบบนี้ และสามารถเข้าถึงเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนการใช้สื่อต่างๆ ของเจ้าหน้าที่จะต้องมีความต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้เกษตรกรสร้างความคิดที่ว่า “การเลี้ยงสัตว์ตามระบบการผลิตปศุสัตว์

อินทรีย์นั้นไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อน และสามารถปฏิบัติตามได้” ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีการยอมรับในระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ง่ายขึ้น

3) การประชาสัมพันธ์สินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

เกษตรกรได้สะท้อนปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่จะมีผลต่อการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในพื้นที่ คือ ผู้บริโภคส่วนใหญ่ไม่รู้จักสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์และไม่เป็นที่ต้องการของตลาดมากเท่าที่ควร ผลกระทบที่ตามมา คือ ราคาสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ต่ำกว่าหรือเท่ากับสินค้าปศุสัตว์โดยทั่วไป ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการประชาสัมพันธ์สินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เช่น การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและกระบวนการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ และข้อดีของการบริโภคสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ เป็นต้น โดยผ่านสื่อชนิดต่างๆ ตลอดจนการส่งเสริมการแปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ ซึ่งจะเป็นหนทางในการเพิ่มรายได้เสริมให้กับเกษตรกรอย่างเห็นได้ชัด ส่งผลให้เกษตรกรเพิ่มการยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรให้มากขึ้นตามไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปศุสัตว์อินทรีย์จะต้องวิเคราะห์ในด้านต่างๆ ก่อนการตัดสินใจส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ เช่น การวิเคราะห์ถึงความต้องการของผู้บริโภคในพื้นที่ การวิเคราะห์ความพร้อมของเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรก่อนที่จะได้รับการส่งเสริม และการพิจารณาถึงกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์อื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อการสร้างเครือข่ายด้านอาหารสัตว์ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้การส่งเสริมระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ให้กับเกษตรกรมีประสิทธิภาพและเห็นผลเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่มแก่คณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากการวางแผนการผลิตสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกร เป็นปัญหาที่กลุ่มเกษตรกรกำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน เพราะไม่สามารถผลิตสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ได้ตามจำนวนที่ผู้บริโภคต้องการ และไม่สามารถคาดการณ์ได้ถึงปริมาณผลผลิตสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ที่กลุ่มผลิตได้ในแต่ละเดือน ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องของสินค้าในตลาด ส่งผลให้เสียโอกาสทางการตลาดเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังต้องให้สมาชิกกลุ่มทุกคนจดบันทึกข้อมูลต่างๆ ภายในฟาร์มของตนเอง และคณะกรรมการกลุ่มอาจจะทำหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลดังกล่าวเป็นประจำทุกเดือน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการวางแผนการผลิตสินค้าปศุสัตว์อินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรต่อไป

3) เกษตรกรผู้ผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ควรเน้นการใช้ตลาดชุมชน (Community market) เป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตให้มากขึ้น เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการขนส่ง และยังสามารถใช้เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ผู้บริโภค ช่วยส่งเสริมให้เกษตรกรในชุมชนมีการผลิตอาหารปลอดภัยมากขึ้น ตลอดจนเป็นการเปิดโอกาสให้เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรได้มีการเชื่อมโยงกับตลาดภายนอกชุมชนมากขึ้นด้วย

สรุปและวิจารณ์

จากการศึกษา พบว่า การยอมรับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่นอยู่ในระดับมาก ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ในพื้นที่ทำให้เข้าใจว่าความรู้ ทักษะและการปฏิบัติตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์เกิดขึ้นโดยที่เกษตรกรไม่รู้ตัว ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า “หากสัตว์อยู่สบาย ก็ไม่จำเป็นต้องใช้ยา คนกินก็จะปลอดภัย และไม่ต้องสิ้น

เปลืองอาหารสัตว์มาก” แต่อย่างไรก็ตาม เกษตรกรยังคงละเลยและไม่ให้ความสำคัญกับความรู้ ทักษะและการปฏิบัติในบางประเด็น ซึ่งล้วนแล้วแต่จะส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรอย่างมาก ซึ่งได้แก่

1) ความรู้ในระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรซึ่งหลักการผลิตที่เกษตรกรจะต้องให้ความสำคัญ คือ หลักการที่ 6 มีการจัดการป้องกันโรคจากการที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีลักษณะการเลี้ยงสัตว์แบบเลี้ยงหลังบ้าน หรือที่เรียกว่า “การเลี้ยงสัตว์แบบให้เหวดาเลี้ยง” เกษตรกรจึงไม่ให้ความสำคัญกับการทำความสะอาดอุปกรณ์หรือบริเวณที่เลี้ยงสัตว์ ไม่มีการควบคุมยานพาหนะและคนเข้า-ออกพื้นที่เลี้ยงสัตว์ และไม่มีกั้นพื้นที่สำหรับการเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะ ซึ่งทำให้สัตว์เลี้ยงมีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดการติดเชื้อโรค โดยเฉพาะโรคเฉพาะถิ่น เช่น ปากและเท้าเปื่อย (FMD) ในสัตว์เท้ากีบ โรคอหิวาตกโรคในสัตว์ปีก เป็นต้น สอดคล้องกับ Muwanga et al. (2010) รายงานว่า การเลี้ยงสัตว์ในระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์โดยการปล่อยสัตว์เลี้ยงให้หากินเองตามธรรมชาติจะก่อให้เกิดความเสี่ยงในการติดเชื้อโรค ดังนั้นเกษตรกรจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการทำวัคซีนและใช้ยาปฏิชีวนะในสัตว์เลี้ยงของตนเองได้เลย ทำให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าไปแนะนำและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการจัดบริเวณที่เลี้ยงสัตว์เฉพาะ โดยให้คำนึงถึงเหมาะสมกับจำนวนสัตว์ ตลอดจนความสะดวกในการเข้าไปทำความสะอาดอุปกรณ์หรือบริเวณที่เลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรได้อย่างสม่ำเสมอ

2) ด้านทัศนคติและการปฏิบัติตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของเกษตรกรนั้นที่จะต้องเร่งในการปรับทัศนคติหรือการทำความเข้าใจกับเกษตรกร ก็คือหลักการที่ 11 มีการบันทึกรายละเอียดการปฏิบัติงานในฟาร์มอย่างละเอียด เนื่องจากที่ผ่านมาเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีความจำเป็นในการบันทึก

รายละเอียดการปฏิบัติงาน เพราะเห็นว่าเป็นการเสียเวลาอย่างมากในการจดบันทึก เนื่องจากมีภาระที่ต้องรับผิดชอบค่อนข้างมากในแต่ละวัน อีกทั้งการเลี้ยงสัตว์ของตนเองก็เป็นเพียงอาชีพเสริมเท่านั้น สอดคล้องกับเบญจมาศ และนิวัฒน์ (2555) ที่พบว่าเกษตรกรไม่เคยมีการบันทึกและควบคุมเอกสาร โดยเกษตรกรให้เหตุผลว่าไม่มีเวลา จึงไม่ได้ทำการจดบันทึก เกษตรกรบางรายไม่เห็นความสำคัญของการจดบันทึกว่าจดบันทึกไปแล้วจะได้ประโยชน์อะไร ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจึงควรส่งเสริม ให้ความรู้ อธิบายให้เกษตรกรเข้าใจถึงความสำคัญของการจดบันทึก ให้เกษตรกรมีการจดบันทึกให้เป็นประจำและสม่ำเสมอ ซึ่งจะทำให้สามารถตรวจสอบข้อมูลย้อนหลังได้

ดังนั้นการดำเนินงานด้านการส่งเสริมปศุสัตว์อินทรีย์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องพิจารณาถึงรูปแบบการเลี้ยงสัตว์ที่มีความเหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่ของเกษตรกรเป็นอันดับแรก ไม่บังคับหรือให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเลี้ยงสัตว์ให้เป็นไปตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์โดยทันที แต่จะต้องดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยอาศัยกระบวนการยอมรับ (adoption process) เป็นแนวทางในการดำเนินงานส่งเสริมปศุสัตว์อินทรีย์ให้กับเกษตรกร โดยเริ่มต้นจากการรับรู้ (awareness) ของเกษตรกร โดยเจ้าหน้าที่เริ่มต้นจากการให้ความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ให้แก่เกษตรกร อันดับต่อมาควรมีการกระตุ้น (interest) ความสนใจให้แก่เกษตรกร เช่น เชิญเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จมาแบ่งปันประสบการณ์ และการศึกษาดูงาน เป็นต้น การเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้มีเวลาคิดไตร่ตรอง (evaluation) หรือประเมินความเป็นไปได้ในการเลี้ยงสัตว์ตามระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ของตนเอง หากเกษตรกรพิจารณาแล้วเห็นว่ามีความเป็นไปได้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ การสนับสนุนปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกษตรกรได้ลองทำ (trial) ในพื้นที่

ของตนเอง โดยเริ่มจากพื้นที่ขนาดเล็กแล้วจึงค่อยขยายพื้นที่มากขึ้น และจะนำไปสู่การยอมรับ (adoption) ระบบการผลิตปศุสัตว์ของเกษตรกรในที่สุด

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณโครงการพัฒนานักวิจัยใหม่ ประจำปี 2557 กองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์เขต 4 (จังหวัดขอนแก่น) ที่ให้ข้อมูลและการประสานงานกับกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในพื้นที่ และขอขอบคุณผู้นำกลุ่มเกษตรกร และเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ในจังหวัดขอนแก่นทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์. 2556. หลักการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์. แหล่งข้อมูล: <http://www.dld.go.th/organic/principle.html> ค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2556.
- กรมปศุสัตว์. 2555. แผนปฏิบัติงานกิจกรรมส่งเสริมการทำปศุสัตว์อินทรีย์ ประจำปี 2555. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, กรุงเทพฯ. (เอกสารอัดสำเนา).
- เบญจมาศ พันธุ์ดี และนิวัฒน์ มาศวรรณ. 2555. การยอมรับเทคโนโลยีการผลิตหอมแดงตามระบบจัดการคุณภาพเกษตรที่ดีที่เหมาะสมของเกษตรกรในจังหวัดศรีสะเกษ. เกษตร. 40(พิเศษ 1): 321 - 326.
- เบญจวรรณ นาราสัจจ. 2550. ตลาดชุมชน...สู่เส้นทางการพึ่งตนเองของชุมชน. ขอนแก่นการพิมพ์, ขอนแก่น. 87 หน้า.
- ศูนย์ปศุสัตว์อินทรีย์ กรมปศุสัตว์. 2556. "ปศุสัตว์อินทรีย์". แหล่งข้อมูล: <http://www.dld.go.th/organic/principle/principle.htm> ค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2556.
- สำนักงานปศุสัตว์เขต 4. 2555. ทะเบียนกลุ่มเกษตรกรปศุสัตว์อินทรีย์ปี 2554 ต่อ 2555. กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (เอกสารอัดสำเนา).

- สำนักส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์. 2556. “เนื้อธรรมชาติ และเนื้ออินทรีย์ต่างกันอย่างไร”. แหล่งข้อมูล: <http://www.dld.go.th/transfer/th1/index.php>. ค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2556.
- แหลมทอง ศรีพนามน้อย. 15 มิถุนายน 2556. สัมภาษณ์. เจ้าพนักงานสัตวบาลชำนาญการ. สำนักงานปศุสัตว์ เขต 4 (จังหวัดขอนแก่น).
- Muwanga, S. N., Mugisha, A., and M. Vaarst. 2010. Organic livestock production in Uganda: Potentials, challenges and prospect. *Agric Environ Ethics*. 25: 333-347.